

BADATELSKÁ OTÁZKA: Co je *Germania Slavica*?

EVOKAČNÍ OBRÁZEK:

EVOKAČNÍ TEXT:

Projíždíme-li dnes územím severně od českých hranic, povšimneme si dvojjazyčných cedulí – v němčině a lužické srbštině. Tyto cedule jsou běžné v Horní a Dolní Lužici, kde dodnes žije slovansky mluvící menšina. V raném středověku se slovanským jazykem mluvilo ve velké části dnešního východního Německa, kde docházelo k prolínání slovanského a germánského obyvatelstva. Pro zeměpisný pás, táhnoucí se od Jutského poloostrova na severu až po Alpy na jihu, se proto někdy používá termín *Germania Slavica*. Ve franských písemných pramenech byla hranice nazývána *limes sorabicus* (srbská hranice). Přestože se slovanský jazyk z německého území téměř zcela vytratil, zanechal po sobě v krajině jména sídel a vodních toků. Právě díky toponomastice (nauce o zeměpisných jménech) dnes víme, že *Germania Slavica* byla po několik staletí skutečnou kontaktní zónou, kde vedle sebe existovala germánská a slovanská nářečí a hranice mezi těmito dvěma kulturními oblastmi zde nebyla příliš ostrá. Pro území severovýchodního Bavorska se někdy užívá obdobný termín – *Bavaria Slavica*.

ZDROJE

zdroj 1. Přečte si úryvky z Kosmovy kroniky a z Historie české Aeney Silvia Piccolominiho. Poznáte, o jakém regionu se mluví v první ukázce? Podle jakého klíče definují obě ukázky Germánii?

„V Evropě leží Germánie a v jejích končinách směrem k severní straně daleko široko se rozkládá kraj, kolem dokola obklíčený horami, jež se podivuhodným způsobem táhnou po obvodu celé země, že se na pohled zdá, jako by jedno souvislé pohoří celou tu zemi obklopovalo a chránilo. (...) Po mnoha stoletích konečně přišlo lidstvo i do těchto končin Germánie. Celá totiž ona země, ležící pod severní točnou až k řece Don a na západ, ač se v ní jednotlivé krajiny nazývají vlastními jmény, přece úhrnným názvem sluje Germánie.“ (Kosmova kronika)

„Čechy, ležící na barbarském území za Dunajem, jsou částí Germánie a jsou téměř celé vystaveny severnímu větru. Na východě s nimi hraničí Moravané a národ Slezanů, na severu titíž Slezané a Sasové, kteří se nazývají jednak Míšňany, jednak Duryňky, na západě se rozkládá Fojtland a země Bavorů.“ (Piccolomini: Historia Bohemica)

zdroj 2. Podívejte se na mapu červeně vyznačeného území, které bývá historiky označováno jako *Germania Slavica*. Jaké regiony zahrnuje? Zamyslete se nad tím, co tento latinský termín znamená.

GERMANIA

GERMANIE

GERMAN

GERMANY

SLAVICA

SLAVIC

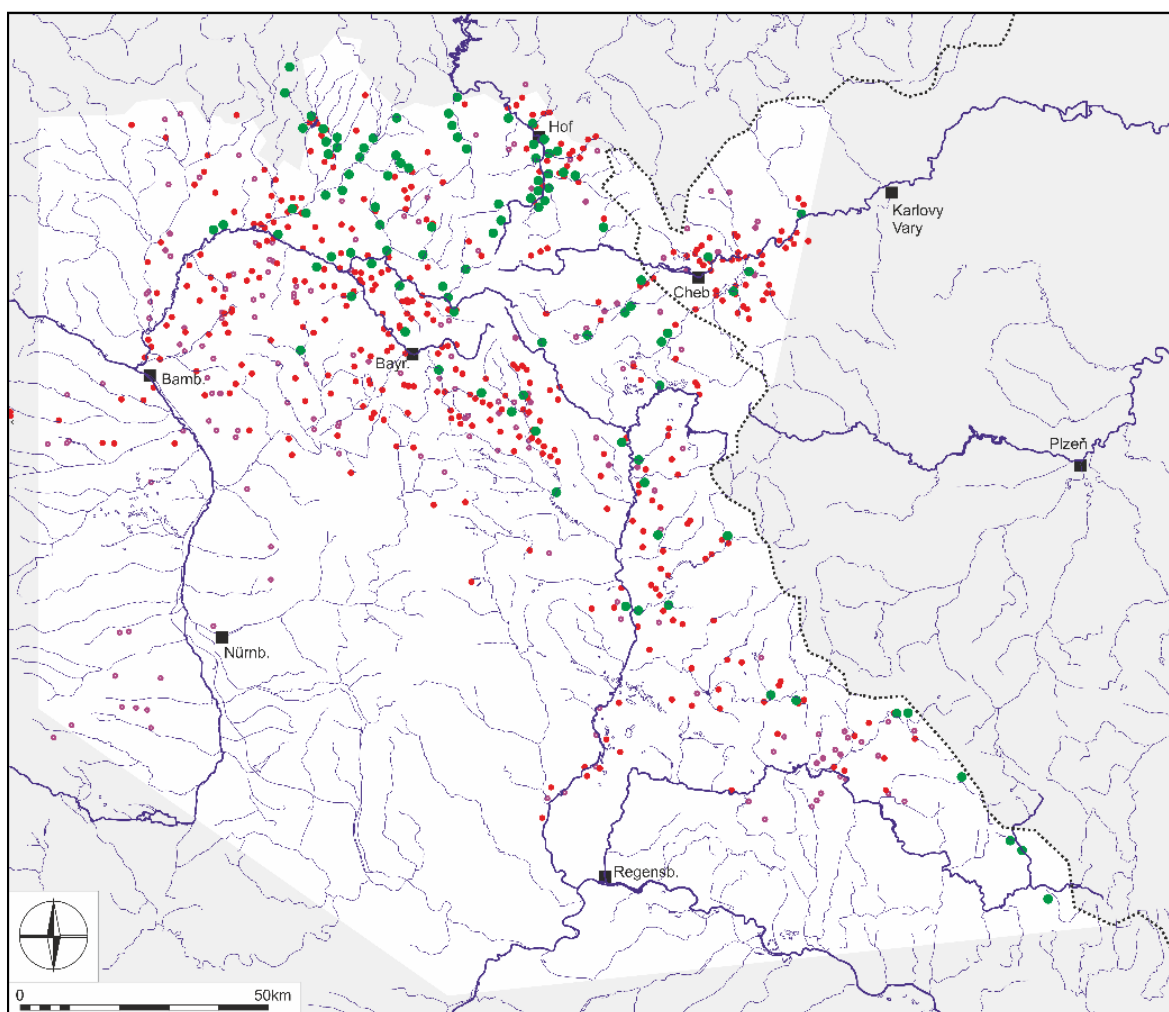
SLAV

zdroj 3. Spojte germanizované názvy vsí s jejich původní slovanskou podobou. Odhadnete význam slovanských jmen?

<i>Dnešní jméno (integrováno do němčiny)</i>	<i>Rekonstrukce pův. slovanského jména</i>
Lesau	Roztok
Meilschnitz	Osěk
Osseck	Grodec / Grodč
Posseck	Sedlce / Sedlc
Pölz	Vrbnica
Graiz, Grotz	Milošici
Roßdach	Lěšané
Wirbenz	Polnice / Polica
Zettlitz	Pasěka

zdroj 3. Prohlédněte si mapu níže a popište, co nám prozrazuje rozmístění a hustota těchto jmen o raně středověkém osídlení daného regionu. V jakých místech je osídlení nejhustší? Rozepište jména bavorských měst, která jsou na mapě zkrácena (Bamb., Bayr., Regensb., Nümb.)

Mapa slovanských místních jmen (červené body) a slovanských hydronym – jmen vodních toků (zelené body) v Bavorsku a na Chebsku. Autor: T. Klír

CO JE GERMANIA SLAVICA?

...

NÁVRH ŘEŠENÍ BADATELSKÉ OTÁZKY:

Germania Slavica je moderní odborné označení pro historické území ve východní části dnešního Německa, které bylo v raném středověku osídleno slovansky mluvícím obyvatelstvem. Toto území se rozkládalo od Jutského poloostrova na severu až k Alpám na jihu. Přestože slovanský jazyk z většiny tohoto území vymizel, dochovaly se názvy sídel a vodních toků, které mají slovanský původ. Výjimkou je Lužice (Horní a Dolní), kde se slovanským jazykem – lužickou srbštinou – mluví dodnes. Důležitým pramenem pro studium této oblasti jsou toponyma (zeměpisná jména) – názvy sídel a vodních toků.

Pokročilejší odpověď: Názvy sídel a vodních toků ukazuje na proměnlivost historických regionů, a především, že jednotlivé regiony nebyly jazykově a etnicky vyhraněné, nýbrž prolínaly různými volně definovanými skupinami a kulturami.

METODIKA

Řešení:

Úkol 1: Obě ukázky definují Germánii geograficky (nikoli etnicky nebo jazykově). Zahrnovala široké území střední a severní Evropy. První úryvek popisuje Čechy, které byly podle středověkého chápání také součástí Germánie. Termín „barbarské území za Dunajem“ u Piccolominiho odkazuje na tradiční římské dělení světa, kde oblasti severně od Dunaje byly považovány za barbarské. Germánie byla tedy tradičně ohraničena řekou Dunaj na jihu a řeknou Don (Tanais) na východě.

Úkol 2: *Germania Slavica* je oblast na území dnešního Německa, kde žili v raném středověku Slované a dodnes zde můžeme rozpoznat řadu původně slovanských jmen. Jde o území východního Německa zahrnující hlavně Braniborsko, Sasko, Meklenbursko, části Durynska a severovýchodního Bavorska.

Úkol 3: Lesau – Lěšané (lidé žijící u lesa), Meilschnitz – Milošici (lidé Milošovi či Milošovy rodiny), Osseck – Osěk (osada založená na místě, které bylo předtím osekáno, tj. vymýceno, vykáceno), Posseck – Pasěka (paseka, tj. rovněž posekané – vykácené místo), Pöls – Polnice/Polica (Police je označení pro rovnou polohu, osadu na rovině), Graiz, Grotz – Grodec / Grodc (hradec, tj. malý hrad), Roßdach – Roztok (místo, kde se vody roztékaly, tj. dělily – osada založená na soutoku řek či potoků), Wirbenz – Vrbnica (malá vrba), Zettlitz – Sedlce / Sedlc (v češtině Sedlec – místo, které je nově osídleno, může označovat také malou osadu anebo osadu ležící v sedle, tj. sníženině mezi dvěma kopci).

Úkol 4: Mapa zobrazuje velké množství jmen slovanského původu v severovýchodním Bavorsku. Znamená to, že v raném středověku muselo být toto území poměrně hustě osídleno slovansky mluvícím obyvatelstvem. Osídlení se nacházelo jak podél dnešní česko-bavorské hranice, tak hlavně západním směrem od ní, podél řeky Mohan až k Bambergu. Hustota sídel kopíruje především důležité vodní zdroje.

Zdroje:

Janovská, V. et kol. 2024: Spatial Analysis of Archaeological and Linguistic Data Reveals the Boundaries of Frankish Power in Northern Bavaria. In: Power in Numbers. State Formation and Christianisation on the Eastern Edge of Europe, edited by Mária Vargha and Ivo Štefan. Turnhout.

Klír, T. 2020: Language, Material Culture, and Ethnifying on the Carolingian Borders: Slavs in Northeast Bavaria', in New Perspectives on the Early Slavs and the Rise of Slavic: Contact and Migration, ed. by Tomáš Klír, Vít Boček, and Nicolas M. Jansens, Empirie und Theorie der Sprachwissenschaft. Heidelberg, 193–273.

Klír, T. 2023: Slované v Bavorsku. Jazyk, hmotná kultura a konstrukce ethnicity. Dějiny a současnost 2/2023.